

УДК: 2:008.2.11.07

Асанов Ж.К.

*философия илимдеринин кандидаты, доцент,
“Бишкек инновациялык колледжи” мекемеси*

Асанов Ж.К.

*кандидат философских наук, доцент,
учреждение “Бишкекский инновационный колледж”*

Asanov Zh.K.

*candidate of philosophical sciences, associate professor,
institution “Bishkek innovation college”*

АЗЫРКЫ ФУТУРОЛОГИЯНЫН МЕТОДОЛОГИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВРЕМЕННОЙ ФУТУРОЛОГИИ METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MODERN FUTUROLOGY

Аннотация. Автордун аталган макаласында азыркы футурологиянын методологиялык негиздери туурасында кеп болот, андан тышкары анда айтылгандай, футурологиянын прикладдык изилдөөлөргө болгон багыттуулугу анын философиялык (тарыхый-философиялык) негиздеринин жоголуусуна алып келет. Тарыхый илимдердин футурология менен болгон байланышы зарыл, анткени тарыхтагы реконструкция – футурологиядагы прогноздоонун эле өзү болуп саналат. Бул жерде баса белгилей кетүүчү нерсе, илимий билимдин алкагындагы методологиянын философиялык, илимий, конкреттүү илимий жана тажрыйбалыка болгон градациясы шарттуу, аны философиялык негиздеринен оолактатуу менен алдын ала ойлонулган терен илимий концепцияны түзүү мүмкүн эмес. Ошондуктан прогноздоонун жана теориялык футурологиянын карама-каршы тараптарына жайылтуу анча туура эмес.

Негизги сөздөр: футурология, прогноз, концепция, теория, практика, методология, илим, ишмердүүлүк, аалам.

Аннотация. В данной статье автора говорится о методологических основаниях современной футурологии, кроме того, говорится о том, что направленность футурологии на прикладные исследования приводит к утрате ее философских (историко-философских) оснований. Связь между историческими науками и футурологией необходима, потому что реконструкция в истории — это то же самое, что прогнозирование в футурологии. Здесь следует подчеркнуть, что градация методологии в рамках научного познания на философскую, научную, конкретно-научную и экспериментальную носит условный характер, и невозможно создать предвзятую глубокую научную концепцию, минуя ее философские основания. Поэтому не очень уместно распространяться на противоположные стороны прогнозирования и теоретической футурологии.

Ключевые слова: футурология, прогноз, концепция, теория, практика, методология, наука, деятельность, вселенная.

Abstract. This article of the author talks about the methodological foundations of modern futurology, in addition, it is said that the focus of futurology on applied research leads to the loss of its philosophical (historical-philosophical) foundations. The connection between the historical sciences and futurology is necessary because reconstruction in history is the same as forecasting in futurology. It should be emphasized here that the gradation of methodology within the framework

of scientific knowledge into philosophical, scientific, concrete scientific and experimental is conditional, and it is impossible to create a biased deep scientific concept, bypassing its philosophical foundations. Therefore, it is not very appropriate to expand on the opposite sides of forecasting and theoretical futurology.

Keywords: futurology, forecast, concept, theory, practice, methodology, science, activity, universe.

Футурологиянын келечектин глобалдуу долбоорлорун түзүүдөн ар кыл тармактарга таандык болгон кыйла конкреттүү маселелер менен прогноздорду иштеп чыгууга өтүүсү азыркы ааламдын жогорку татаалдыгы туурасында айтып турат. Бирок, бул тенденция илимий билимдин ичиндеги олуттуу трансформациялардын далили болуп саналары да белгилүү. Анын ичинде, футурология теориялык (келечек туурасындагы «абстракттуу ой жүгүртүүлөр») жана прикладдык (прогноздоо) багыттарга бөлүнөт. Азыркы футурологиялык таанымдын аталган эки багытынын эки тараптуу интеграциясында футурологиянын жаркын келечегин көрө алабыз.

Илим менен футурологиянын өз ара байланышын анын прикладдык багытына, б.а. прогноздоого кайрылуу менен көрүүгө болот. Жалпы кабыл алынган аныктамага ылайык [1], прогноз анализ жана диагноз менен катар ар бир илимий дисциплинанын имманенттик функциясы болуп саналат. Прогноздоо дээрлик бардык илимдерде өзүнүн милдеттери менен өзгөчөлүктөрүнө жараша жүзөгө ашырылат. Мындай планда прогноздоону табигыйлык, илимий-техникалык жана коомдук деп бөлүүгө болот. Ошентип, илимий билимдин прогностук баалуулугу айныксыз десек болот. Футурология алдын ала көрө билүүнүн денгээлине түшүп калбасы жана өзүнүн прогностук дараметин жогорулатуусу үчүн андагы илимийлүүлүктүн белгилерин өнүктүрүү зарыл.

Азыркы футурологиянын методологиялык негиздерин изилдөөнү «методология» термининин өзүнүн мазмунун тактоодон баштоо максатка ылайыктуу, анткени азыркы философиядагы анын түшүндүрүлүшү бирдей мааниге ээ эмес. Мындай белгисиздиктин жана көп маанилүүлүктүн пайда болуусу бир катар себептер менен байланыштуу.

Көптөгөн изилдөөчүлөрдүн пикиринде, методология – бул илимий жана ойломдун башка түрлөрүндөгү маселелерди талдоо жана аталган маселелерди чечүү жолдорун иштеп чыгуу сыяктуу эки негизги философиялык милдетти чечүүчү философиялык дисциплина» [2, 593-595-б.]. Бирок методологияны философиядан бөлүү, өз алдынча дисциплина катары методологиянын өнүгүүсү менен байланышкан методологиянын башка аныктамасы да бар. Мындай учурда методология “адамдын теориялык жана практикалык ишмердүүлүгүн уюштуруу жана түзүү ыкмалары туурасындагы окуу” катары түшүндүрүлөт” [3]. Андан ары методология илимдин жана илимий ишмердүүлүктүн, дегеле адамзат ишмердүүлүгүнүн алкагынан тышкары карала баштаган.

Демек, азыркы мезгилде методологиянын эки негизги аныктамасын бөлүп көрсөтүүгө болот:

-таанымдын каражаттары, методдору жана ыкмалары туурасындагы окуу;

-ишмердүүлүктү уюштуруу туурасындагы окуу. Бул туурасында, мисалы Б.Г.Юдин мындай деп жазат [4, 329–330-б]: методология – бул кандайдыр бир илимде колдонулуучу таанымдык каражаттардын, методдордун, ыкмалардын жыйындысы, андан тышкары таанымдык жана практикалык кайра түзүүчү ишмердүүлүктү уюштуруунун каражаттарын, өбөлгөлөрүн жана принциптерин изилдөөчү билимдин тармагы. Методологиянын аныктамасынын аталган “эки жактуулугун” Д.А.Новиков менен А.М.Новиков баса белгилешип, аны “ишмердүүлүктү уюштуруу туурасындагы окуу” катары аныкташкан [5]. Ошентип, илимий-изилдөөчүлүк ишмердүүлүктүн методологиясы менен катар практикалык ишмердүүлүктүн методологиясы аттуу жаны багыт калыптана баштаган.

Бул өзгөртүүлөр методологиянын ичинде биздин пикирибизде илимдин практикага улам барган сайын жогорулап бараткан багыты менен байланышкан. Анын себептери — азыркы илимий билимдердин дифференциацияланышы, концептуалдык аппараттын татаалдашуусу илим, илимий ой жүгүртүүнүн теориялаштырылышы, илимдин таанып-билүү каражаттарын жана методдорун өркүндөтүүчү билим болуп саналат. Ар бир илимий ачылыш мазмундук гана эмес, ошондой эле методологиялык мазмунга ээ, түшүнүктөрдү сындык талдоо, изилденип жаткан материалды чечмелөө ыкмалары менен байланышкан. Илимди күч катары колдонуп, биздин жашоону өркүндөтүп, жаңы технологияларды түзүүнүн булагы катары гана өзгөрүүлөргө алып келбестен, (инновациялык экономика пайда болот), илимдин өзүн да өзгөртөт.

Илимий методологияны изилдөөгө чет элдик изилдөөчүлөр маанилүү салым кошушкан. Атап айтканда, В. Копнинанын, В.А. Лекторскийдин, В.И. Садовскийдин, В.С.Швыреванын, Г.П.Щедровицкийдин, Е.Г.Юдиндин эмгектеринде методология төрт блокко: философиялык, жалпы илимий, жеке илимий, технологиялык (конкреттүү методикалар жана изилдөө техникасы) дифференцияланган [6]. Ал эми ата мекендик илимий методология, онтология, таанып билүү теориясы, эпистемология, футурология жана социалдык-экологиялык прогностика жаатындагы кенири таанымал адис изилдөөчүлөрдүн сап башында академик О.А.Тогусаков турат [7].

Биз үчүн “методологиянын эволюциясы жана дифференциациясы жаш предметтердин бири футурологияга кандайча таасирин тийгизет?” деген суроо эн маанилүү болуп саналат. Ага болгон жооп айныксыз: футурологиянын алкагында азыркы мезгилдеги эки багыт пайда боло баштаган. Алар футурологиянын теориялык жана прикладдык багыттары. Илимий методологиянын жогоруда көрсөтүлгөн төрт деңгээлин футурологиялык билимдин тарыхый өнүгүүсүн талдоого кайрылуу менен азыркы футуро-

логиянын ичинде оной эле бөлүп көрсөтүүгө болот.

Алсак, мисалы, С.А.Переслегин тигил же бул прогноз түзүлгөн методдордун талдоосуна таянган футурологиялык билимдердин мезгилдешүүсүн өндүрүүнү сунуштайт [8, 19-29-б.].

Анын пикири боюнча узак мөөнөттүү прогноздоонун алгачкы белгилүү каражаттары болуп келечек туурасындагы адабий чыгармалар болгон. Ошондуктан футурологиялык билимдин эволюциясынын алгачкы этапы анын адабияттык формасы аркылуу берилген. Демек, футурологиянын аталган тармагында колдонулуучу башкы методдор болуп адабияттык сүрөттөө жана келечек туурасындагы “эксперттин” ой жүгүртүүсү эсептелет. Футурологиянын өнүгүүсүнүн аталган этабында илимий фантастика, трансгуманизм сыяктуу формалары пайда болуп, өнүккөн. Биздин пикирибизде, футурологиялык билимдин аталган формаларын методологиянын философиялык жана жалпы илимий деңгээлдерине таандык кылууга мүмкүн болгон методдору колдонулат.

Изилдөөчү В.С.Степин тарабынан сунушталган илимий билимдин эволюциясына ой жүгүртүү менен биз футурологияга байланыштуу төмөнкүдөй жыйынтыка келүүгө болот:

-Футурологиянын прикладдык изилдөөлөргө болгон багыттуулугу анын философиялык (тарыхый-философиялык) негиздеринин жоголуусуна алып келет. Тарыхый илимдердин футурология менен болгон байланышы зарыл, анткени тарыхтагы реконструкция – футурологиядагы прогноздоонун эле өзү. Бул жерде баса белгилей кетүүчү нерсе, илимий билимдин алкагындагы методологиянын философиялык, илимий, конкреттүү илимий жана тажрыйбалыкка болгон градациясы шарттуу, аны философиялык негиздеринен оолактатуу менен алдын ала ойлонулган терең илимий концепцияны түзүү мүмкүн эмес. Ошондуктан прогноздоонун жана теориялык футурологиянын карама-каршы тараптарына жайылтуу анча туура эмес;

-Футурологияда илимдин негизги түшүнүктөрүнүн (мейкиндик, убакыт ж.б.у.с.) сөзсүз болуусу азыркы илимдин категориалдык аппаратын эске алуу мүмкүнчүлүгүн берет. Аталган багыттагы кызыктуу идеялар А.С.Панариндин эмгегинде берилген [9].

Прогноздордун философиялык-методологиялык базасына талдоо жүргүзүү теориялык жана прикладдык футурологиянын прогноздоосундагы ыкмалардагы принципиалдуу айырмачылыктарды таба алды. Келечектин бүтүн образын түзүүгө багытталган теориялык футурология үчүн прикладдык футурология тарабынан жаңы методологиялык иштеп чыгуулар жана билимдер колдонулуп XIX жана жарым-жартылай XVIII к. эле белгилүү болгон прогноздоонун салттуу принциптерине кайрылуу мүнөздүү болгон.

Белгилүү болгондой, илимий футурологиянын өзгөчөлүктөрүнө таанымдын субъекти олуттуу таасирин тийгизет. Футурологиялык изилдөөнүн теориялык бөлүгүндө бул башка гуманитардык дисциплиналарда-

гыдай эле ачык көрүнөт: тигил же бул маселелерди мезгилдүүлүктөгү субъективдүү көрүнүшү ж.б.у.с. Прикладдык футурологияда кырдаал бир аз башкача: форсайтты же прогноздук моделди конкреттүү бир тармакта түзүүдө айтсак болот. Бул жерде субъект татаал структурага ээ болуп, өзүнө таанымдык субъекттин (прогнозчу, футуролог, эксперт) жана аталган прогноздун буюртма берүүчүсүн бириктирүүнү камтып турат.

Ошентип, макаланын соңунда белгилей кетүүчү нерсе, калыптанган прогноздун дайыма эле реалдуулукка туура келе бербеген конкреттүү натыйжага болгон ачык багыттуулугу болуп өтөт. Белгилүү болгондой, келечек азыркы мезгилде адамдар тарабынан калыптанат, ошондуктан аны субъективдик катмарлардан “тазалоого” мүмкүн эмес жана кереги жок. Бирок факторлордун бардык кеңдигин, анын ичинде тигил же бул буюртма берүүсү үчүн (коммерциялык же мамлекеттик структура башында турган) жагымсыз же ыңгайсыз болгондорду эске алуучу прогнозду түзүү зарыл болуп саналат.

Адабияттар

1. Прогноздоо. Прогноздоо академиясынын изилдөөчүлүк долбоорлору. Алтынчы изилдөөчүлүк долбоор: “Илимий прогноздоонун түшүнүктүк аппараты” (2001-2002) [Электрондук ресурс]. Режим доступа: www.rfsa.ru/project6.html
2. Розин В.М. Методология. Глобалистика: Энциклопедия / Башкы ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков; Центр научных и прикладных программ «ДИАЛОГ». - М.: ОАО Издательство «Радуга», 2003. 593–595-б.
3. Новейший философский словарь /Түзүүчү А.А. Грицанов. Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. 896 б.
4. Юдин Б.Г. Методология // Философский словарь под ред. И.Т. Фролова. 7 –бас., кайра иштелип жана толукталып чыккан. М.: Республика, 2001..
5. Новиков А.М., Новиков Д.А. О предмете и структуре методологии // Мир образования – образование в мире. 2008. №1.
6. Кара: Методологические проблемы современной науки. М.: Наука, 1978.
7. Тогусаков О.А. Футурологиянын сырлары. Бишкек, 2011. 158 б.
8. Переслегин С. Новые карты будущего, или Анти,Рэнд. М.: АСТ: АСТ МОСКВА, СПб.: Terra Fantastica, 2009. (Philosophy). 19–29-б.
9. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование. Глава 1. Методологические проблемы глобального политического прогнозирования. Новый тип прогностического сознания и его презумпции. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.patriotica.ru/actual/panarin_globprog.htm